

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 SEPTEMBER
1941

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

16^e JAARGANG
N° 9

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

UTRECHTSCH E UITVINDERS.

Het is een zeer merkwaardig boek ¹⁾, dat ir. G. Doorman in opdracht van den Octrooiraad heeft samengesteld, allereerst wel om de gegevens die over gevraagde, verleende en afgewezen octrooien voor uitvindingen worden medegedeeld: documenten waarin het pogen en kunnen, het streven en werken onzer voorvaderen gedurende drie eeuwen is vastgelegd. Weliswaar gaan die documenten over uitvindingen, die nu, vergeleken met de voortbrengselen der moderne techniek, een primitieven indruk maken, maar die in den tijd van haar ontstaan toch ook van groot nut voor de samenleving zijn geweest, en, naar den stand der toenmalige ontwikkeling beoordeeld, van overeenkomstig vernuft als de technische wonderen van thans hebben getuigd. Ze vormen de overgangs- en verbindingsstukken van het denken en doen tusschen vroeger en nu, en zijn daardoor een stuk vaderlandsche historie van bijzondere waarde, geschiedenis der beschaving van blijvende beteekenis.

In de tweede plaats is het boek lezenswaard, om de belangwekkende historische beschouwing over de verleening van octrooien en de bescherming van uitvindingen, en het samenvattende technisch overzicht over de voornaamste in de octrooien begrepen onderwerpen, welke opstellen aan de documenten voorafgaan.

Onder de beschreven octrooien: 23 uit den tijd van keizer Karel V en van koning Philips II (over de jaren 1515—1580), 574 der Staten-generaal (1584—1791) en 355 der Staten van verschillende gewesten (1527—1797), nemen die van Utrechtenaren een zeer bescheiden plaats in. Slechts 22 van de totaal 952 aanvragen zijn kennelijk van personen uit Utrecht, daar geboren of daar werkende, afkomstig, maar lang niet in alle stukken worden de woon- of de geboorteplaats van de aanvragers genoemd, zoodat het aantal Utrechtsche uitvinders wel wat grooter geacht mag worden. En evenals elders zullen er onder de Utrechtenaren ook wel geweest zijn, die liever niet door een octrooi-aanvraag de aandacht op een nieuw werktuig of op een

verbeterde werkwijze vestigden en zodoende — vermoedelijk tevergeefs — getracht zullen hebben de voordeelen der toepassing meer aan zich te houden. Een voorbeeld daarvan mag het vermaarde drijfwerk der spoelen en haspels in de zijdespinnerij op „Zijdebalen” aan de Vecht worden genoemd, dat niet in één der Nederlandsche octrooien staat vermeld. Het was vermoedelijk door Johann Joachim Becher (1635—1682) ontworpen en stond afgedekt en afgesloten in de fabriek opgesteld. Door omkoopung van een der werklieden — een landsman — was de hoogleeraar-bouwkundige Leonhard Christoph Sturm uit Frankfurt a. d. O. (1669—1719) in de gelegenheid er in 1697 een beschrijving met teekening van te maken, nadat hij zich in de machine-kamer had laten insluiten ²⁾).

Mede als gevolg van de poging tot geheimhouding, om namaak of navolging te beperken, geven de documenten in den regel weinig meer dan een korte aanduiding van het onderwerp, en houden ze zelden een omschrijving van de geslaagde of vermeende uitvinding in. In sommige gevallen is het echter mogelijk ze met enkele — zeer weinige — gegevens, die aan Utrechtsche archivalia ontleend zijn, aan te vullen.

(Wordt voortgezet).

E.

1) G. Doorman, Octrooien voor uitvindingen in de Nederlanden uit de 16e—18e eeuw. Met bespreking van enkele onderwerpen uit de geschiedenis der techniek. 's-Gravenhage, 1940. (348 blzn.) 8°.

2) L. C. Sturm, Durch einen grossen Theil von Teutschland und den Niederlanden bisz nach Parisz gemachete architectonische Reise-Anmerkungen. Augspurg, 1719. 2°. Blz. 37 en plaat XI.

KOFFIE, KUNST, WETENSCHAP EN CONCURRENTIE.

Oude menschen plegen bij het ondervinden van druk of onaangenaamheden tengevolge van algemeen ongewenschte toestanden zich te bemoedigen of te troosten met de herinnering aan vroeger ondergane zwaarderden druk of ondervonden ergere onaangenaamheden. Zelfs bewijzen verhalen over zulke toestanden en hare gevolgen, die zij van ouders of grootouders vernomen hebben, daarbij ook wel dienst.

Nu wij in dezen tijd moeten missen, wat in den volksmond een „bakje troost” heet, en wij, wat de koffie betreft met recht, treuren over hetgeen vroeger was, wil ik U een weinig troost schenken en eenige oogenblikken afleiding geven door een verhaal over hoe het vroeger wel eens geweest is.

De vele oorlogshandelingen, een kleine anderhalve eeuw geleden, hadden de aanvoer van waren van overzee al reeds beduidend minder doen worden. De toepassing van het continentaal stelsel (door Napoleon bij decreet van 21 November 1806 uitgevaardigd) maakte den aanvoer van producten uit onze over-